

Zsidók pedig vannak

VISSZHANG - LVI. évfolyam, 32. szám, 2012. augusztus 10.

Bojtár Endre szenvedélyes írásában (*Antiszemita vagy-e?, ÉS, 2012/30., júl. 27.*) azt mondja, a magyar szellemi életet újabb katasztrófa fenyegeti. A *Rubicon* folyóirat hozta ránk ezt a veszélyt, amikor Gerő András „*az esetleg csak a szűk történészszakmát érintő*” cikkéből „*a magyar értelmiségi nagyközönség reakciója*”-t (gondolom: reakciószintjét) is elérő ügyet csinált.

Gerő cikke a *galamus.hu* portálon jelent meg, amely kifejezetten a széles értelmiségi nagyközönséget célozza meg – ahogy például az *Élet és Irodalom* is. A *Rubicon* viszont történészi szakfolyóirat, amelynek olvasottsága, különösen az online el nem érhető anyagoké, meg sem közelíti egy politikai blogét. Bojtár téved abban, hogy Gerő cikkén a szűk történészszakma húzta volna fel magát, ha a *Rubicon* nem szentel ennek teret. Az első két írás ezzel kapcsolatban az *Örülünk Vincent?* blogon jelent meg, az egyiket én magam írtam (az egyik blogszerkesztő noszogatására). A *Vincent*, hasonlóan a *Galamushoz*, kifejezetten széles közönséget megcélzó blog, napi 20-30 ezer látogatóval. Gerő kritikája potenciálisan sok tízezer nem szaktörténész magyar értelmiségihez ért el (Mihancsik Zsófia tudná a pontos számokat szolgáltatni).

Ez persze nem mentené éppen sem a *Rubicon*t, sem a *Vincent*et, ha Gerő cikke valóban szűk történészi körnek szólt volna. De nem annak szólt. Gerő felütésében azt kifogásolja, hogy az akadémikusok között, íme, van antiszemitizmus, majd lezárásként megfeddi a Demokratikus Koalíciót, amely baloldali párt létrehozására Romsics Ignácot hívta meg előadónak. Az üzenet nem az volt, hogy vitázzunk róla, vajon gerjeszthet-e antiszemitizmust Romsics ilyen vagy olyan szövegezése. Az üzenet az volt: határolódjatok el Romsicstól, és – tanácsolja Gerő – Romsics maga is határolódjék el önmagától.

Bojtár azt mondja, hogy túl vagyunk már ezen, a démon kiszabadult a palackból. Egyetértek azzal, hogy túl vagyunk már az eredeti támadáson, de talán szabad feltenni a kérdést, hogy amit ő katasztrófának lát, érez, értelmez, az valóban katasztrófa-e. Igaz volna, tényleg, hogy aki szerint a *Rubicon* cikkei nem egy katasztrófát készítenek elő, hogy Romsics nem az antiszemitáknak ad érveket „közéleti” szereplőként, az megcsalja önmagát, vagy antiszemita, csak tagadni szeretné?

Amit Gerő és a neki válaszolók felszínre hoztak, nem új dolog. Ha katasztrófa, nem új katasztrófa. Ha pedig mégis új katasztrófa, akkor ezt a katasztrófát – értelmezve persze Bojtár érveit – úgy foglalnám össze: felbomlik az antiszemitizmussal szembe forduló értelmiségi egység.

Véleményem szerint ez a félelem teljesen indokolatlan. Csak a saját nevemben szólnék, mást nem képviselhetek, de alig hiszem, hogy ha Romsics írásaiban nem ítélem el az antiszemitizmust, esetleg nem is látom bennük az antiszemitizmust, azzal az antiszemitizmus elleni küzdelmet gyengítem. Amit Bojtár a növekvő antiszemitizmus állomásaként megnevez – Antall kijelentését, Csoóri dolgozatát – én magam visszanézve érdektelennek és ártalmatlannak tartok. Nem történt más, mint hogy a Kádár-korszakban sugdosott gondolatokat ki lehetett hangosan mondani – ez együtt jár a szólás szabadságával.

Bojtárnak abban tökéletesen igaza van, hogy a jobboldal (de eredetileg az SZDSZ is) a kommunistákat tekintette a fő (és gyűlöletes) ellenségnek a kilencvenes évek legelején, kivéve Csurkalstvánt, akit Antall aztán ki is rakott az MDF-ből. Az antiszemitizmust, paradox módon, nem a jobboldal emelte be a fontos politikai témák közé, hanem az SZDSZ, illetve az SZDSZ és az MSZP közé kifeszített antifasiszta koalíció. Ha a politikában legitim érv antiszemitizmussal vádolni a politikai ellenfelet (akkor is, ha nem tesz kifejezetten a zsidók elleni gyűlölet felkeltésére alkalmas kijelentéseket), akkor az antiszemitizmus a magyar politikai játéktér része. Az is lett. A népi antiszemitizmus kiirthatatlan (és zsidók sem kellenek

hozzá), de politikai tényezővé csak akkor válik, ha pártok azonosulnak vele. Vagy azonosítják a pártokat vele.

Véleményem szerint a magyar politikai témák közé akkor került be az antiszemitizmus, és ezzel az antifaszizmus kényszere, majd ebből eredően az MSZP-SZDSZ-koalíció, amelynek mögöttes kulturális igazolása az antifaszizmus volt, amikor Csoóri dolgozatát politikai tettként értékelte a liberális értelmiség, azt viszont, hogy Antall kiszorította Csúrkát, nem írta a jobboldal javára.

Egy régi, még a hetvenes évekből, de legkésőbb a lakiteleki találkozótól datálható keserű értelmiségi rivalizálást emeltünk így országos politikai témává. Nem a jobboldal tette ezt, hanem a liberálisok és az MSZP. Az antifaszista koalíció felbomlása – az én értékelésem szerint – az egyik legfontosabb lépés a felé, hogy Magyarországon ne archaikus csoportküzdelmek és az önmagát folyton újratermelő sérelmi politika határozzon meg politikai platformokat.

Visszatérnék most arra a kérdésre, amely a Romsicsot kritizálók legfontosabb érve. Szabad-e azt állítani, hogy a magyar történelem egyes, jelenleg negatív megítélésű szereplői zsidók voltak? Én ezen a ponton tennék különbséget a történészszakmának szánt szövegek és a publicisztikák között. Meggyőződésem szerint a magyar történelem XX. százada egyszerűen értelmezhetetlen, ha tabusítjuk a zsidó származást. Romsicshoz hasonlóan (nem mintha hasonlítani szeretném magam hozzá) úgy látom, hogy a zsidó mivoltnak (származásnak, identitásnak vagy a származás emlékének) jelentős szerepe volt a magyar kulturális életben, a filoszemiták számára éppúgy, mint az antiszemiták számára. Ahogy a korábbi publicisztikában érvelni próbáltam, a húszas és harmincas évek magyar irodalma – a legnagyobbak, Móricz, Ady, Kosztolányi – értelmezhetetlen, ha nem fogalmazhatjuk meg, milyen szeretet-gyűlölet, vonzás-taszítás fűzte őket zsidó pályatársaikhoz és saját zsidó támogatóikhoz. Bojtár ezt talán nem vitatná, de azt már igen, mondhatjuk-e, hogy a származásnak volt szerepe a politikai tájékozódásban. Ez az a kérdés, amely jelenleg teljes tabu.

Bojtár úgy gondolja, hogy ha egy történész relevánsnak tartja jelezni, hogy a kommunisták között a teljes népességbeli arányukhoz képest felülreprezentáltak voltak a zsidók, az az antiszemiták szekerét tolja. Én másképpen látom a dolgot. Ameddig nem tehetjük fel ezt a kérdést, és nem találunk rá történeti válaszokat, egymással vitatkozó válaszokat adott esetben, addig a Jobbik és a Fidesz kódoltan beszélő antiszemitái a legnagyobb nyugalommal folytathatják azt az ámokfutást, amely valóban eljuttatja – a nagypolitikai nyilatkozatokon és publicisztikákon keresztül – a kommunista = idegen = zsidó = nemzetközi összeesküvés Magyarország ellen = IMF, a maga tébolyában is következetes eszmerendszert az újságolvasókhöz és a tévénezőkhöz. Romsics a Gerő által kiemelt idézetekben nem fogalmaz árnyaltan, pusztán magától értetődőnek tekinti, hogy a zsidó származásnak szerepe volt a magyar kulturális és politikai csoportosulások alakulásában – mondhatjuk, hogy vita nélkül megelőlegezte a konklúziót, de a tabusítás következtében módja sem volt rá, hogy vitát nyisson. Az én ismereteim szerint szörnyen szelektív történeti olvasat kell ahhoz, hogy tagadjuk a származási tudat jelentőségét. Ha már Bojtár említi, hogy a Horthy-korszak minden érdemi kulturális teljesítménye a Horthy-korszakkal szemben született, miért nem említhetjük azt is, hogy az általa kiemelt teljesítményeket zsidó nagypolgárok támogatása vagy éppen az OMIKE menzája tette lehetővé?

Ha a Horthy-korszak zsidóellenes indulatait a magyar holokauszt felől értelmezzük, történelmietlen módon járunk el, egy humanista nézetrendszer védelmében talán, a kortárs antiszemitizmusra adott reakcióként talán, de történelmietlenül. Horthy kezdetben nem bánta, hogy a fehérterroristák végigdúlták az országot, de végül ő fékezte meg őket. Ezzel szemben Friedrich Ebert, a német szociáldemokrata párt vezére, kifejezetten támogatta a hasonló összetételű és szellemiségű Freikorps bevetését a radikalizálódó német kommunistákkal és spartakistákkal szemben. Horthy és a korabeli elit támogatta a numerus clausus bevezetését az egyetemeken, míg Bethlen meg nem szüntette, de az Egyesült Államokban ugyancsak napirenden volt a „hogyan tartsuk távol a zsidókat az egyetemeinktől” kérdés a genteel WASP elit számára, és a legjobb egyetemek meg is teremtették a maguk numerus claususát, amely egészen a

harmincas évek végéig hatásosan kirekesztette a zsidó származású amerikaiakat az Ivy League egyetemeiről. Állíthatjuk-e ezek után, hogy a német holokausztért Friedrich Ebert felelős? Mondhatjuk-e, hogy az amerikai szellemi elit csak lehetőség híján nem állt neki az amerikai zsidóság kiirtásának?

Az a magyar érzékenységtől mentes történettudomány, amelyet egy amerikai egyetemen tanultam, feladatának tekintette, hogy feltárja, miért válhatott Hitler oly sikeressé. A kérdés persze vitatott és túlzottan is bonyolult ahhoz, hogy néhány mondattal megválasszunk, de a legtöbb társadalomtörténész fontosnak tartja megjegyezni, hogy éppen az egykori szociáldemokrata szavazók pártoltak át a weimari káosz után vonzónak tűnő rendpártiság, munkahelyteremtés és szociális intézkedések hatására. A magyar nyilas párt ugyancsak támaszkodott erre a szociális retorikára. Ha Bojtár tart attól, hogy a centralizált és egyre erősebben autoriter magyar politika egy nacionalista ellenségképre épülő totális diktatúra felé tart, akkor ezek a történeti ismeretek többet segítenek a helyzet elemzésében, és a rettegett katasztrófa megelőzésében, mint az antiszemitizmustól való félelem.

Gerő azt állította, hogy egy baloldali párt felelőssége, hogy egy nem zsidóellenes, pusztán tárgyilagosságnak szánt történeti narratívától elhatárolódjék. Bojtár mintha egyetértene vele. Ha már mi sem - mintha ezt mondaná -, akkor ugyan ki tartja vissza az antiszemitizmus elharapózását.

Politikai szempontból ez naivítás, és a politikában a naivítás veszélyes. Ameddig a magyar baloldalnak az antifasizmus a fő üzenete, s ez az, amivel maga köré próbálja vonzani a támogató értelmiséget, addig a magyar politikából nem tűnik el az antiszemitizmus. Ellenkezőleg. Erősödni fog. Ha bárkit meg lehet vádolni antiszemitizmussal, aki nem csatlakozik egy antifasiszta frontoz, akkor azok az értelmiségiek, akik az összes ordas eszme elleni összefogásra vágynak, végül egyre zsugorodó, mogorva és ellenséges csoporttá alakulnak, akik egymásnak panaszkodnak, miközben a történelmi dilemmákra és a társadalmi problémákra választ keresőket kiebrudalják az igazak köréből.